

Катерина Бровко, доктор філософії, старший викладач
кафедри англійської мови та комунікації
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8572-9316>

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У статті обґрунтовано актуальність дослідження на тлі новітніх викликів – пандемії, війни, еміграції, економічної нестабільності. Окреслено потребу в переосмисленні підходів до оцінювання якості освіти через компаративний аналіз глобальних і національних рейтингів ЗВО (Консолідованого рейтингу ЗВО України (2025 р.) та рейтингу QS World University Rankings (2025 р.)). Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності українських ЗВО у глобальному освітньому просторі.

Ключові слова: конкурентоспроможність; криза; університет; освітологія; освіта; трансформації.

Табл. 2. Літ. 11.

Kateryna Brovko, Doctor of Philosophy, Senior Lecturer of the
English Language and Communication Department,
Kyiv Borys Hrinchenko Metropolitan University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8572-9316>

THE COMPETITIVENESS OF HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF CRISIS TRANSFORMATIONS

The article substantiates the relevance of researching the competitiveness of university education under conditions of crisis transformations caused by the COVID-19 pandemic, the full-scale war in Ukraine, economic instability, demographic decline, and the mass emigration of students and scholars. The focus is placed on the need to revise approaches to assessing the quality of higher education, particularly through the lens of reputable rankings – the national Consolidated Ranking of Ukrainian Universities (2025) and the global QS World University Rankings (2025). Based on a comparative analysis, the article outlines the common and divergent evaluation criteria used for universities within the European and Ukrainian educational spaces. It demonstrates that despite operating under challenging conditions, Ukrainian universities retain strong development potential and a persistent drive toward integration into the global academic community. The authors highlight the opportunities that crises may bring: stimulating innovation, accelerating digital transformation, enhancing distance learning, developing international partnerships, and expanding academic mobility. The article also proposes a list of strategic actions Ukrainian universities should undertake to maintain and enhance their competitiveness, including the development of English-language programs, strengthening academic reputation, attracting international students, and improving scientometric performance. Special attention is given to the role of educology as an integrative scientific approach and the use of synergetic management models in driving educational change. The study concludes that a strategic rethinking of the role of universities is essential in the context of global challenges and growing instability.

Keywords: competitiveness; crisis; university; educology; education; transformations.

Постановка проблеми. Протягом багатьох років в науковому просторі постає проблема щодо можливості конкурентоспроможності університетської освіти в умовах кризових трансформацій (економічні кризи, соціальні, глобальні, кризи здоров'я, технологічні, екологічні, демографічні, тощо). Означене зумовлено викликами сьогодення з якими кожен заклад вищої освіти стикнувся за останнє десятиліття, як от: анексія Криму та розгортання АТО на теренах східної частини України в 2014 р.; виникнення пандемії COVID-19; початок повномасштабної війни в Україні в 2022 році; економічна криза та бюджетне скорочення (2022–2025 рр.); масова еміграція молоді та науковців, котрі мають бажання працювати/навчатися в державних/комунальних наукових

установах/структурах закордоном (2014–2025 рр.), зменшення народжуваності; смертність, тощо.

Наведені чинники безперечно мали наслідки для системи університетської освіти України, що у свою чергу зумовило не лише деструктивні зміни в системі університетської освіти, такі як зменшення контингенту студентів, погіршення матеріально-технічної бази, скорочення кадрів чи зниження якості освітніх послуг, а й стало потужним стимулом для переосмислення підходів до організації освітнього процесу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема конкурентоспроможності університетської освіти в умовах кризових трансформацій набула широкого вивчення серед дослідників вітчизняного сектору та зарубіжжя, зокрема: В. Вишківська

(професійне самовдосконалення фахівця в умовах трансформації освітнього середовища, акцентуючи увагу на потребі адаптації викладача до нових вимог вищої освіти та необхідності підвищення професійної гнучкості) [1]; Р. Гречкосій (вплив глобалізаційних процесів на трансформації в університетській освіті, де особливу увагу приділено суперечностям між потребою у міжнародній конкурентоспроможності та збереженням національних освітніх ідентичностей) [2]; О. Мельниченко (конкурентоспроможність вищої освіти аналізується з освітологічної точки зору крізь призму інтеграції до європейського освітнього простору) [4]; В. Огнев'юк та С. Сисоєва (момент істини для університетської освіти, що потребує глибоких структурних і змістовних перетворень) [5; 6; 7]; І. Підкуркова (зміна педагогічних стратегій і цифрової трансформації університетів в умовах сисемної кризи) [8]; П. Чаціпанаджіоту (англ. P. Chatzipanagiotou) (управління освітою в умовах кризи) [9]; Б. Макфарлейн (англ. B. Macfarlane) (розкриває концепцію кризи як ідеологічного конструкта) [10] та інших дослідників, які комплексно розглядають різні аспекти цієї теми.

Попри наявність значної кількості наукових досліджень, присвячених проблематиці конкурентоспроможності університетської освіти в умовах кризових трансформацій, низка аспектів залишається недостатньо висвітленою. Зокрема, потребує більш глибокого аналізу конкурентоспроможність університетської освіти в умовах кризових трансформацій на засадах зіставної компаративістики двох авторитетних рейтингів (Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України (2025 р.) та QS World University Rankings (2025 р.)), що репрезентують як національний, так і глобальний вимір оцінювання якості вищої освіти, адже саме крізь призму таких рейтингів можна об'єктивно простежити зміни у динаміці освітніх стратегій.

Мета статті полягає у висвітленні впливу кризових трансформацій на систему університетської освіти в Україні, а також в аналізі їх наслідків та окресленні нових стратегічних підходів, що формуються у відповідь на сучасні виклики з метою підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти в умовах глобальної нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Відтак, порушуючи питання деконструктивності/конструктивності кризових трансформацій в системі університетської освіти України, слід навести наступний аргумент.

На нашу думку, безумовно, криза, або хаос не завжди є деструктивними. Як зазначав у своїй цитаті В. О. Огнев'юк (основоположник напрямку освітології як науки про освіту), *“розвиток та самоорганізація відкритих систем здійснюються через*

хаотичність й неврівноваженість. Прикладом може слугувати винахід сучасних ІКТ, який став тією мегафлуктуацією суспільного інтелекту” [6].

Дослідник зазначав, що освітологія, як наука про освіту, та синергетичний підхід можуть сприяти вирішенню кризових ситуацій шляхом допомоги у формуванні нових підходів до навчання, організації освітніх процесів та розвитку інноваційних стратегій.

Як аргументовано зазначає Р. Гречкосій, “співдільність освітньої та наукової складових частин формує синергетичний ефект, який сприяє розвитку” [2].

Відтак слід зауважити, що криза має такі конструктивні аспекти, як от:

- *стимулювання інновацій*: криза може змусити університети, розглядати нові ідеї та методи роботи, що відкриває шлях до інновацій та вдосконалення;

- *підвищує володіння навичками управління кризами*: пройдена криза може зміцнити здатність університету адаптуватися до складних ситуацій та ефективно управляти ними у майбутньому;

- *спонукає до співпраці та спільних зусиль*: криза може об'єднати різні групи за інтересами, спонукаючи до співпраці та спільних зусиль для подолання викликів;

- *відкриває можливості для змін*: криза може виявитися точкою перелому, яка примушує університет переглянути свою стратегію та напрямки розвитку, відкриваючи нові можливості та перспективи;

- *підвищує стійкість та адаптивність*: пройдена криза може зміцнити університет, підвищуючи його стійкість до майбутніх викликів та здатність адаптуватися до змін.

Отже, криза може стати каталізатором для позитивних змін та розвитку, якщо університет вміє правильно використовувати можливості, які криза пропонує. І безумовно всьому цьому сприяє освітологія та синергетичний підхід.

У контексті зазначених кризових трансформацій особливої актуальності набуває питання якості університетської освіти як ключового чинника її конкурентоспроможності. Це, у свою чергу, потребує чіткого розуміння того, хто саме формує уявлення про якість освіти, за якими критеріями вона вимірюється, та яку роль у цьому процесі відіграють освітні рейтинги як інструмент публічного визнання і позиціонування вітчизняних ЗВО у глобальному просторі.

Зауважимо, що якість університетської освіти визначається різними суб'єктами ринку освітніх послуг, кожен із яких має власні підходи та критерії оцінювання:

- *державні органи управління освітою* (Міністерство освіти і науки України (МОН); Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

(НАЗЯВО); визначають якість через відповідність стандартам вищої освіти, акредитацію програм, кваліфікаційні вимоги до викладачів, академічну доброчесність тощо;

– *університети* – оцінюють якість внутрішніми механізмами: якість навчальних програм, результативність наукової діяльності, працевлаштування випускників, задоволеність студентів навчальним процесом;

– *студенти та абітурієнти* – орієнтуються на такі критерії, як: престиж університету; якість викладання, сучасність програм і технологій навчання (до прикладу в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка започатковано щорічне рейтингове оцінювання “Викладач очима студентів в рамках всеуніверситетського оцінювання “Лідер року”); інфраструктура; можливості міжнародної мобільності, тощо;

– *міжнародні організації та рейтингові агентства* – використовують власні критерії: наукометричні показники, кількість іноземних студентів, цитованість публікацій, академічна репутація, рівень інтернаціоналізації тощо.

В цьому контексті доцільно представити дані вітчизняного Консолідованого рейтингу закладів вищої освіти України (дані за 2025 р.), а також рейтингу QS World University Rankings (дані за 2025 р.) [11].

Вибір для представлення для порівняння рейтингів зумовлюється низкою об’єктивних причин, а саме: 1) Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України [3] узагальнює результати трьох

незалежних рейтингів: ТОП-200 Україна, Scopus (за науковою цитованістю) та Бал НМТ на контракт (за показниками успішності абітурієнтів). Окреслений підхід дозволяє отримати повноцінну та об’єктивну картину щодо якості вищої освіти, враховуючи різні аспекти освітньої діяльності університету; 2) QS World University Rankings [11] вважається одним з найбільш впливових та об’єктивних глобальних рейтингів університету, оскільки щорічно в дослідженні бере участь понад 2500 ЗВО з усього світу, а відповідно в рейтинг входять 500 найкращих з них.

Критерії оцінювання ЗВО відповідно до QS World University Rankings 2024 [11] містять наступні показники, як от: репутація в академічному середовищі (30%) (РАС); цитованість представників університету (20 %) (ЦПУ); репутація роботодавця (15 %) (РР); співвідношення кількості викладачів і студентів (10 %) (СКВС); стійкість (5 %) (С); міжнародна дослідницька мережа (5 %) (МДМ); чисельність іноземних студентів та викладачів (5 %) (ЧІСВ); працевлаштування випускників (5%) (ПВ).

Відповідно до наведених критеріїв обох рейтингів нами було здійснено їх аналіз та узагальнення (див. табл. 1 і табл. 2). Зауважимо, що до аналізу було взято лише європейські університети та університети України, оскільки вони мають схожу структуру вищої освіти, перебувають у спільному контексті Болонського процесу, що уніфікує критерії оцінювання якості освіти, а також стандарти акредитації та рівень інтеграції в європейський освітній простір.

Таблиця 1

Топ-10 європейських університетів рейтингу QS World University Rankings 2025 р.

<i>Місце в рейтингу</i>	<i>Назва університету</i>	<i>Критерії</i>	<i>Загальний бал</i>
3	University of Oxford, the UK	РАС; ЦПУ; СКВС; РР; ПВ; ЧІСВ; МДМ; ЦПУ	96,9
5	Cambridge University, the UK	РАС; СКВС; РР; ПВ; МДМ; ЧІСВ; ЦПУ	96,7
7	ETH Zurich (Switzerland)	ЧІСВ; РАС; МДМ; РАС; ЦПУ; ПВ; РР; СКВС	93,9
9	University College London (the UK)	ЧІСВ; МДМ; РАС; СКВС; РР; ЦПУ; ПВ	91,6
24	Université PSL (France)	МДМ; СКВС; РР; ПВ; ЦПУ; РАС; ЧІСВ	84,7
26	EPFL – École polytechnique fédérale de Lausanne (Switzerland)	ЧІСВ; ЦПУ; СКВС; РАС; МДМ; РР; ПВ	83,5
27	The University of Edinburgh (the UK)	ЧІСВ; ЧІСВ; МДМ; РАС; РР; СКВС; ПВ; ЦПУ	83,3
28	Technical University of Munich (Germany)	РР; ЧІСВ; МДМ; РАС; РР; СКВС; ЦПУ	83,2
34	The University of Manchester (the UK)	МДМ; ЧІСВ; РР; РАС; ПВ; СКВС; ЦПУ	82
46	Institut Polytechnique de Paris (France)	ЧІСВ; РР; ЧІСВ; ПВ; МДМ; ЦПУ; РАС	77,5

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ КРИЗОВИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Таблиця 2

Топ-10 ЗВО України “Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України” 2025 р.

<i>Заклад вищої освіти</i>	<i>Місце в загальному рейтингу</i>	<i>Бал НМТ на контракт</i>	<i>ТОП 200 Україна</i>	<i>Scopus</i>	<i>Підсумковий бал</i>
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	1	3	1	1	5
Львівський національний університет імені Івана Франка	2	1	5	3	9
Національний університет “Львівська політехніка”	3	4	2	9	15
НТУУ “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”	4	11	3	5	19
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	5	16	6	2	24
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника	6	14	8	10	32
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	7	15	12	8	35
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця	8	12	17	13	42
Національний університет “Києво-Могилянська академія”	9	6	14	28	48
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова	10	35	10	6	51

З огляду на наведені вище рейтинги топ-10 університетів ЄС та України, слід зауважити, що обидва рейтинги регулярно оновлюють свою методологію оцінки університетів, щоб відобразити зміни в освітній сфері та відгуки від інших університетів та роботодавців. До того ж деякі дані, які використовуються для розрахунку рейтингу, можуть змінюватися кожного року, що може включати інформацію про академічний персонал, студентський склад, наукові досягнення, тощо. Адже університети, як і будь-яка інша галузь, постійно впроваджують нові підходи, технології та програми. Відповідно, ці зміни можуть впливати на їх позицію у рейтингу.

Слід брати також до уваги фактори, такі як міжнародні партнерства, мобільність студентів та наукова співпраця, які до прикладу враховуються в рейтингах QS. Зміни у цих областях можуть вплинути на позицію університету.

Так, на нашу думку з метою адаптації до умов кризової трансформації в освіті університетам України необхідно здійснювати наступні кроки, а

саме: здійснювати цифрові трансформації; розробку гнучких освітніх програм; розвиток дистанційної освіти; підтримку викладацького складу; розвиток міжнародної співпраці; стимулювання дослідницької роботи; ставати багатопрофільними; залучати міжнародних партнерів для розробки спільних навчальних програм, стажування студентів та практик для підготовки кваліфікованих кадрів за актуальними потребами ринку праці; впровадження гнучких систем оцінювання; надавати та створювати нові освітні послуги на базі університету; займатися пошуком міжнародних грантових програм на дослідження; співпрацювати з приватними організаціями та університетами в межах проєкту, тощо.

Висновки. Отже, компаративний зіставний аналіз Консолідованого рейтингу ЗВО України (2025 р.) та рейтингу QS World University Rankings (2025 р.) дає підстави дійти висновку, що не дивлячись на складні умови функціонування, сучасні університети України зберігають власний науковий

потенціал та невпинне прагнення до інтеграції в європейський освітній простір. Позаяк, з метою покращення власних позицій у таких глобальних рейтингах, як QS World University Rankings, доцільно зосередитись на таких прогалинах, як от: репутація в академічному середовищі; міжнародна діяльність, цитованість представників університету; розвиток англomовних програм та залучення іноземних студентів і викладачів.

Враховуючи вищезазначене, стає очевидним, що українські ЗВО потребують не просто виживання в умовах кризи, а стратегічного переосмислення власного розвитку. У цьому контексті особливої ваги набувають освітологічні підходи та міждисциплінарна синергія, що дозволяють формувати гнучку, адаптивну й конкурентоспроможну модель університетської освіти у XXI ст.

Подальші наукові розвідки полягають у вивченні досвіду провідних університетів ЄС у протидії кризовим явищам та можливості адаптації означеного досвіду в український освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишківська В., Голікова О., Мирошніченко В. Професійне самовдосконалення фахівця в умовах трансформації освітнього середовища. *Молодь і ринок*. 2023. № 2(210). С. 89–94. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.275469
2. Гречкосій Р. Вплив глобалізації на трансформаційні зміни в університетській освіті: суперечності процесу. *Вища освіта України*. 2023. № 4. С. 10–16.
3. Консолідований рейтинг закладів вищої освіти України. URL: <https://osvita.ua/vnz/rating/51741/> (дата звернення: 20.09.2025).
4. Мельниченко О. Конкурентоспроможність закладів вищої освіти в Україні: освітологічний аспект. *Освітологія*, 2022. № 11(11). С. 18–26. DOI:10.28925/2226-3012.2022.11.2
5. Огнев'юк В.О., Сисоєва С.О. Освітologia – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна школа*. 2012. № 4–5. С. 44–51.
6. Огнев'юк В. О. Криза – момент істини для університетської освіти. *Вища школа*. 2009. № 11. С. 5–16.
7. Огнев'юк В. Освіта та конкурентоспроможність суспільства. *Освітologia*. 2016. № 5. С. 37–44.
8. Підкуркова І., Погрібна В. Дистанційна освіта в умовах системної кризи: нові виклики та нові можливості. *Вісник НУУ імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2024. Вип. 58. DOI: 10.21564/2663-5704.58.285715.
9. Chatzipanagiotou P. & Katsarou E. Crisis Management, School Leadership in Disruptive Times and the Recovery of Schools in the Post COVID-19 Era: A Systematic Literature Review. *Education Sciences*. 2023. Vol. 13, No. 2, P. 118. DOI: 10.3390/educsci13020118
10. Macfarlane, B. *The ideology of crisis in higher education*. Higher Education Quarterly. 2024, Vol. 78, Issue 4, Article e12500. DOI: 10.1111/hequ.12500

11. QS World University Rankings. URL: https://www.topuniversities.com/world-university-rankings/2025?sort_by=rank&order_by=asc (Accessed 20 Sept. 2025).

REFERENCES

1. Vyshkivska, V., Holikova, O. & Myroshnychenko, V. (2023). Profesiine samovdoskonalennia fakhivtsia v umovakh transformatsii osvitnoho seredovyshcha [Professional Self-Development in a Transforming Educational Environment]. No. 2(210), pp. 89–94. DOI: 10.24919/2308-4634.2023.275469. [in Ukrainian].
2. Hrechkosii, R. (2023). Vplyv hlobalizatsii na transformatsiini zminy v universytetskii osviti: superechnosti protsesu [Globalization and Transformational Shifts in University Education: Process Contradictions]. *Higher education in Ukraine*. No. 4, pp. 10–16. [in Ukrainian].
3. Konsolidovanyi reytynh zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy [Ukrainian Higher Education Institutions' Competitiveness: An Educological Approach]. Available at: <https://osvita.ua/vnz/rating/51741/> (Accessed 20 Sept. 2025). [in Ukrainian].
4. Melnychenko, O. (2022). Konkurentospromozhnist zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini: osvitohichnyi aspekt [Educology as an Integrated Research Field in Education]. *Osvitohiia*, No. 11(11), pp. 18–26. DOI:10.28925/2226-3012.2022.11.2 [in Ukrainian].
5. Ohneviuk, V.O. & Sysoieva, S.O. (2012). Osvitohiia – naukovi napriam intehrovanoho dosli-dzhennia sfery osvity [Educology as an Integrated Research Field in Education]. *Native school*. No. 4–5, pp. 44–51. [in Ukrainian].
6. Ohneviuk, V.O. (2009). Kryza – moment istyny dla universytetskoi osvity [Crisis as a Defining Moment in University Education]. *Higher school*. No. 11, pp. 5–16. [in Ukrainian].
7. Ohneviuk, V. (2016). Osvita ta konkurentospromozhnist suspilstva [Education and Societal Competitiveness]. *Osvitohiia*, No. 5, pp. 37–44. [in Ukrainian].
8. Pidkurkova, I. & Pohribna, V. (2024). Dystantsiina osvita v umovakh systemnoi kryzy: novi vyklyky ta novi mozhlyvosti [Distance Learning Amid Systemic Crisis: New Challenges and Opportunities]. *The Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University Series Philosophy philosophies of law political science sociology*. Vol. 58. DOI: 10.21564/2663 5704.58.285715. [in Ukrainian].
9. Chatzipanagiotou, P. & Katsarou, E. (2023). Crisis Management, School Leadership in Disruptive Times and the Recovery of Schools in the Post COVID-19 Era: A Systematic Literature Review. *Education Sciences*. Vol. 13, No. 2, p. 118. DOI: 10.3390/educsci13020118 [in English].
10. Macfarlane, B. (2024). The ideology of crisis in higher education. *Higher Education Quarterly*. Vol. 78, Issue 4, Article e12500. DOI: 10.1111/hequ.12500 [in English].
11. QS World University Rankings. Available at: https://www.topuniversities.com/world-university-rankings/2025?sort_by=rank&order_by=asc (Accessed 20 Sept. 2025). [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2025

